

Брушневська Ірина,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти
Волинського національного університету
імені Лесі Українки,
м. Луцьк, Україна

УПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ РАНЬОГО ВТРУЧАННЯ В УКРАЇНІ

В українському законодавстві основними правовими документами є – Конституція України, Сімейний кодекс України, Цивільний кодекс України. Відповідно до Конституції України, материнство і батьківство охороняються державою. На сьогоднішній день для забезпечення розвитку України як соціально-орієнтованої держави необхідно переглянути пріоритети державної політики у сфері охорони сім'ї та дитинства. Це передбачає, зокрема, запровадження кращих міжнародних практик, спрямованих на підтримку сімей з дітьми з порушеннями розвитку або з ризиком виникнення таких порушень, створення умов для успішного розвитку дітей як у звичному, так і в новому середовищі.

Одним з найбільш успішних у світі методів у цій сфері є розвиток систем раннього втручання. Уряди багатьох країн дедалі більше усвідомлюють той факт, що інвестиції в програми раннього розвитку дітей мають високу рентабельність. Однак, на жаль, у країнах з низьким і середнім рівнем доходу увага, як правило, приділяється лише окремим аспектам, пов'язаним з виживанням і розвитком дітей раннього віку.

Міжнародні дослідження показують прямий зв'язок між державними програмами, спрямованими на розвиток дітей раннього віку, і такими проблемами, як бідність, неписьменність, соціальна напруженість, домашнє насильство та хронічні захворювання. Якщо вчасно не надати необхідну підтримку, майбутні покоління дітей можуть бути втрачені для суспільства, не

мати можливості відвідувати школу, здобувати освіту, працевлаштуватися або бути ізольованими від решти суспільства.

Усвідомлюючи наслідки такої перспективи, розвинені країни намагаються впроваджувати ефективну політику раннього дитинства, яка дозволяє раціонально використовувати бюджетні кошти та залучати додаткові інвестиції для покращення послуг для дітей та сімей. Такі національні політики включають схеми раннього втручання.

Програми раннього втручання вперше були розроблені в США та Західній Європі для дітей перших трьох років життя. Їх мета - якомога раніше виявити проблеми та порушення в розвитку дитини та надати відповідну допомогу дитині та її родині. Система раннього втручання спрямована на всіх дітей та їхні сім'ї, які мають ризик затримки розвитку або інвалідності.

Впровадження системи раннього втручання на національному та місцевому рівнях вимагає розробки єдиної загальної концепції створення та розвитку системи раннього втручання. Ця концепція поєднує медичні, психологічні, соціальні та освітні елементи і спрямована на раннє виявлення та профілактику порушень розвитку у дітей, покращення їх розвитку, підвищення якості життя, а також супровід та підтримку сімей з дітьми віком до чотирьох років, які мають порушення розвитку або мають ризик їх виникнення.

Відсутність чітко визначених відповідних напрямів державної політики унеможливорює забезпечення безперервності процесів такої підтримки сімей з дітьми:

- ✓ Раннє виявлення порушень розвитку у дітей;
- ✓ Надання послуг раннього втручання сім'ям;
- ✓ Перехід дітей до інклюзивної системи освіти в дошкільних навчальних закладах.

Для впровадження в Україні послуг раннього втручання підґрунтям є Постанова Президії Національної академії медичних наук України від 22.11.2012 № 26/2 «Про створення в Україні системи раннього втручання для реабілітації дітей перших років життя». Водночас, в Україні не існує офіційної

статистики щодо кількості дітей з порушеннями розвитку або їх ризику в Україні. За даними міжнародних досліджень, 13-18% таких дітей мають діагноз "затримка розвитку" або ризик такої затримки протягом першого року життя. Таким чином, понад 250 000 сімей в Україні з дітьми віком до чотирьох років можуть потребувати послуг раннього втручання.

Послуги раннього втручання мають надаватися відповідно до новітніх науково обґрунтованих практик і забезпечувати покращення здатності та спроможності батьків сприяти розвитку та повсякденній активності своїх дітей.

На сьогодні в Україні існує низка інституцій, які надають підтримку сім'ям з дітьми з порушеннями розвитку або з ризиком їх виникнення, серед яких різні відомчі підрозділи, державні органи, благодійні та релігійні організації. Водночас ці установи не становлять єдиної інтегрованої системи, яка б гарантувала належну координацію та взаємодію між секторами, спрямовану на задоволення потреб таких дітей та їхніх сімей, а більшість з них не мають належної матеріально-технічної бази та кваліфікованих кадрів.

В Україні інноваційну практику надання послуги раннього втручання запроваджено «Інститутом раннього втручання» під керівництвом Г. Кукурузи. В процесі пілотування раннє втручання визначається як «спеціально організована система психологічної, соціальної, медичної і педагогічної допомоги сім'ям, які виховують дітей від народження до 4 років з порушеннями розвитку або ризиком їх виявлення, спрямованої на розвиток дитини і нормалізації життя її сім'ї» [1].

Ненадання послуг раннього втручання сім'ям з дітьми, які їх потребують, призводить до того, що батьки відмовляються від своїх дітей і влаштовують їх в інтернатні заклади або навчальні заклади; руйнуються сім'ї, які не відмовилися від своїх дітей; матері з такими дітьми залишаються наодинці зі своїми проблемами, не в змозі самотійно утримувати себе та своїх дітей, є негативні соціальні явища, такі як відсутність постійного надання соціальних виплат та допомоги.

Раннє втручання - це визнана у всьому світі послуга, яка максималізує потенціал дитини та дозволяє сім'ям найбільш ефективно використовувати свій потенціал для розвитку дитини, формування її готовності до навчання в освітніх закладах. Крім того, ця послуга відповідає потребам сімей у спеціалізованій психологічній підтримці та їхній потребі у повноцінній участі в житті суспільства.

Результати міжнародних досліджень та міжнародний досвід показують, що раннє втручання є найефективнішим способом надання підтримки дітям раннього віку та їхнім сім'ям, запобігання дитячій інвалідності та інституалізації, а також сприяння соціальній інтеграції сім'ї в суспільство. Послуги раннього втручання є економічно ефективними для суспільства. Міжнародні дослідження показують, що на кожен 1 долар, вкладений у послуги раннього втручання, держава може заощадити до 17 доларів у майбутньому.

Раннє втручання спрямоване на розвиток усіх базових навичок і тих, які діти набувають протягом перших трьох років життя. Сюди входять:

- моторні навички (наприклад, тягнутися до іграшок, перевертатися, повзати, ходити).
- когнітивні навички (наприклад, мислення, запам'ятовування, вирішення проблем і завдань)
- комунікативні навички (наприклад, слухання, розуміння, говоріння)
- соціальні та емоційні навички (наприклад, гра, взаємодія з іншими, вираження почуттів)
- навички самообслуговування (наприклад, їсти, одягатися, прати одяг).

Завдяки системі раннього втручання (підтримці дітей та їхніх сімей) ці діти можуть отримати фундамент, необхідний для того, щоб бути незалежними в суспільстві та вести активне доросле життя.

На сьогодні не існує єдиного визначення раннього втручання. У більшості країн під раннім втручанням розуміють систематичну діяльність, спрямовану на нормалізацію розвитку дитини та сімейного життя, з акцентом на запобігання дитячій смертності, сирітству, прогресуванню інвалідності та

інституалізації, а також на допомогу дітям і батькам в адаптації до соціального життя.

Раннє втручання - програми втручання в ранньому дитинстві, спрямовані на підтримку дітей раннього віку, які мають ризик затримки розвитку або у яких виявлено затримку розвитку чи інвалідність. Програма включає широкий спектр послуг та підтримки, спрямованих на забезпечення та зміцнення особистісного розвитку та життєстійкості дитини, зміцнення потенціалу сім'ї та сприяння соціальній інтеграції сім'ї та дитини.

Раннє втручання передбачає:

- раннє виявлення затримок розвитку та порушень у дітей;
- інформаційна, емоційна підтримка та допомога сім'ям
- систематична оцінка розвитку дитини
- спільно з сім'єю розробити та впровадити програму підтримки розвитку для кожної дитини;
- розвиток спроможності батьків піклуватися про своїх дітей для їхнього оптимального розвитку;
- координація та взаємодія з іншими службами, що надають послуги дітям та сім'ям;
- організація груп підтримки для сімей.

Варто зазначити, що Кабінетом Міністрів України КМУ від 27 грудня 2017 р. №1008-р затверджено План заходів із впровадження в Україні Міжнародної класифікації функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я та Міжнародної класифікації функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я дітей і підлітків». Уряд затвердив план заходів з впровадження в Україні Міжнародної класифікації функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я та Міжнародної класифікації функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я дітей і підлітків. Документ спрямований на створення системи класифікації для отримання порівнюваних даних про здоров'я окремої людини та населення в цілому, які необхідні для досягнення основних цілей у сфері охорони здоров'я, включаючи визначення загального

стану здоров'я населення, вимірювання потреб та ефективності сфери охорони здоров'я, а також забезпечення функціонування сучасної системи раннього втручання, інклюзивної освіти, абілітації і реабілітації [2].

Список використаних джерел

1. Кукурудза Г.В. Психологічна модель раннього втручання: допомога сім'ям, що виховують дітей раннього віку з порушеннями розвитку: монографія. Х.: Планета - принт, 2013. 244 с.

2. Некраш Л. Н. Впровадження системи раннього втручання в Україні. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови.*, 2021, 1(14), 134-139.